

ՉՈՐՍ ՀՍՍՍԿԻ ՄՍՐԴԿՈՒԹԵԱՆ

Մանկոչքիւն

Տղան վայելչագեղ շնորհալից ու սիրուն կ'ըլլայ թէ որ գէշ դաստիարակութիւն մը շարժմունքները չբռնազբօսէ, այլ պարզ բնութիւնը ազատաբար բանայ անդամները և ինքը բանեցնէ զանոնք փափուկ հասակին յարմար հրահանգաց, որ շարժմունք ու ամէն տեսակ փոփոխութիւն կը սիրէ: Անդամները՝ սքանչելի կամ թէ ըսել ամենաբնական համեմատութիւն մ'ունին. դեռ վարժած չեն կոտորտուկ կենալու, դեռ պընդացած չեն օդով, և նորօրինակ դըքեր չեն կրնար առնուլ ըստ պարագայից. բռնի աշխատութիւններով դեռ եղծած, տգեղացած ու այլափոխեալ չեն. ձեռքը դեռ ծանր գործիքներ գործածած չէ. կռնակը ծռած չէ դեռ արօրի կամ գործանոցի վրայ. մազերը կը տատանին ըստ բերման հողմոյն և բնութեան, և դեռ տժգունեալ չեն անճահ կերպերով և ոչ արհեստով այրած և կամուրիշ ծիծաղական ոճով բռնազբօսեալ են. դեռ և ոչ մորթը արևուն սաստկութենէն սկսած է կամ ցրտէն ճաթը տած. դեռ գլխէն մրրիկ անցած չէ, և իբրև առջևը բացուած ծաղկազարդ ճամբայ մը կը տեսնէ կեանքը: Գլուխը գալիք վտանգաց և թշուառութեանց ամենեւին նախատես չէ. ոչ ճակատը կնճռած և ոչ ալ երեսին ազնուականութիւնը կորսուած է ցաւովք՝ այլ յայտնի կ'երևայ վրան թէ բնութեան նոր ծնած թագաւորն է. բնաւ ոչ կասկած մը իր քայլերը ծանրացուցած կամ խափանած է, կամ աչքը խռոված և կամ նայեցուածքը տնկուած և չարագուշակ ըրած է: Միտքը ազատ ըլլալով նախապաշարմունքներէ և հոգերէ՝ միայն ըզմայլեցուցիչ գաղափարներ ու սիրուն մտածութիւններ կ'ունենայ, և թէ որ ալ քանի մը թեթև ցաւեր վրան գան ու չփոխեն այն գեղեցիկ օրերը որ իրեն

համար հիւսեալ են, անոնք ամէն ալ իրմէ դուրս են, և ամենեւին յիշատակնին ալ չմտար ու մէկէն 'ի մէկ ինչպէս որ կու գան անանկ ալ կը ցրուին: Ինչ պակաս է ուրեմն մանկութեան վրայ որ ստուգապէս շնորհալից, զուարթ, գեղեցիկ, զմայլեցուցիչ ու ազնուական պատկեր մը չհամարինք զինքը:

Պատումնեկոչքիւն

Արդ հիմա առջնին կ'ելլէ կրակուբոց պատանեկութիւնը. այն հասակը՝ յորում թէ բարոյական և թէ բնական բնութիւնն կը բացուին և իրենց ուժը կը սփռեն, յորում միտքն այնպէս կ'ընդարձակուի որ շատ սաստիկ ազդեցութիւններ կրնար ունենալ եթէ մտադրութիւնը պակաս չըլլար. վասն զի մըտադրութիւնը այն միակ կատարելութիւնն է որ մեր գաղափարները կը բռնէ կը կեցնէ, զգացմունքնիս կը հաստատէ և անոնց տպաւորութիւնը իրաւցնէ կ'ամրացնէ: Ան ատեն կը սկըսին կիրքերը սաստիկ իշխելու. այն ատեն որ և իցէ նիւթ մը դիւրաւ կը տիրէ հողոյն, և բան մը չկայ որ տղայութեան ժամանակի պէս տկար կերպով ազդեն. ամենայն ինչ զինքը սաստիկ կը գրգռէ. պատանին մտաց թռիչով ու կրիք կ'ապրի, և երանի իրեն երբ կըքերը դէպ 'ի ան ճամբան կ'առաջնորդեն զինքը ուսկից պէտք է որ երթայ. երանի երբ առաջնորդը անխոհեմութեան ձեռքովը չջանայ անոր վառուած սրտին կրակը մարելու որ անկարելի է, այլ ամփոփելու նայի և բորբոքէ զինքը գերագոյն առաքինութեանց, և սր և իցէ ազէկութեան սիրով, որուն տղայ մը կրնայ հասնիլ:

Պատանին լմնցնելով այնպիսի հասակ մը յորում ոչ դը կարօտութիւն կ'ունենայ անձին դէմ ինքը զինքը պաշտպանելու ու վախնալու ինքն իրմէ, և հետևաբար բան մը ընդդիմութիւն մը ունեցած չէ, օր օրուան վրայ նոր ուժ և զօրութիւն ստանալով կ'ենթադրէ որ հետզհետէ պիտի աւելնան, իրեն ոյժը

ամեննին արգելքի մը հետ չափած չըլլալով՝ կը կարծէ որ չկրնար բան մը այնմ հաւասարիլ, այլ ընդհակառակն միտքը կը դնէ թէ ամենայն ինչ պիտի պարզուի առջևը. վայրագ է ու աննուաճելի, և կ'ուզէ վրայէն թօթվել այն լուծը, որուն տակ մնացեր էր մանկութեան տկարութեանը պատճառաւ, և այսպէս պատանին ազատութեան և անկախութեան պատկեր է: Կը փախչի այն ամէն բանէն որ կը նմանի կերպով մը առջի ընկճուած ատենին, կամ այն ժամանակին որ իր գերութիւնը կը կոչուի. չտիրեր նեղ ու անձուկ բնակարաններ, ուր որ մարմինն ու հոգին ալ կը սղմուին. կ'ախորժի դաշտի մը մէջ գտնուիլ յորում ազատաբար իրեն ուժը բանեցնէ վազելով քաջասրտութեամբ ձիեր սանձէ ու ճարտարութեամբ կառավարէ, և յանդուգն աներկիւղութեամբ կ'ուզէ նաև վայրենի գազաններու յաղթել ու սպաննել զանոնք. հոն ուրախութենէն կը ցատրտէ գետնին վրայ, ուր որ ալ ան ատեն ինչպէս որ կ'ուզէ կրնայ քալել. կը շարժէ ուժով անդամները, և կը փորձէ ծանր բեռներ տեղէ տեղ փոխադրել. մեծ բան մը ըրած կը կարծէ երբ ուժով ժայռի կտոր մը կը տապալէ, ծառ մը կը խլէ, կամ երբ վազելով իր շուները կ'անցնի: Երեսնալ շնորհացուազնուականութեան պատկեր մը չէ ինչպէս տղայութեանը ժամանակ՝ այլ վայրագութեան: Մարմնոյն վրայ ալ որ ամէն կողմանէ հաստատուած է ջիղերն աւելի պնդացած են, և իրենց երագ ու ուժով շարժմունքը մարմնոյն առաւելութիւնը կ'երևցընեն. մազերն ալ արևով սկսած ըլլալով՝ որուն տաքութիւնը բանի տեղ չսեպեր, առջինէն շատ երկայն ու թանձր են. կրակոտ աչուրներն ալ քաջութեամբ կը փալփրլին, թևերուն վրայ ալ արդէն սաստիկ տպաւորուած է անօգուտ և ըստ կամն աշխատութեանց կնիքը. քալուածքը ամուր է, գլուխը բարձր, խօսելու ձայնը իշխող. Հերակլէսի որդւոյն կը նմանի և կարծես թէ անոր լախտը՝ գործածելու ու հրէշներու յաղ-

թելու որոշուած է: Կատաղի է, տղու մը պէս ստէպ կը գրգռուի, միշտ տատիկ կ'ալէկոծի, կ'այլայլի նոր բան մը տեսնելուն պէս, ամէն վայրկեան տեղը կը փոխէ. անդադարնոր մտածութեանց ետեւէ կ'ըլլայ ու նոր իղձեր կ'ունենայ, ամէն արգելքի կը յաղթէ. անհամբեր է որ և իցէ բանի քիչ մը ուշանալուն. վերջապէս, ո՞վ է որ դէմ կրնայ դնել անոր արագաքայլ ու թափառական ընթացքին: Միայն զգացման ձայնը ուժունի զինքը բռնելու. բնութիւնը՝ ի խորս սրտին քան ուրիշ որ և իցէ շրջակայ բաներէն բարձրաձայն կը խօսի՝ կը ճանչցընէ և սիրելի ու մեծարելի ընել կուտայ անոր ձայնը որ պատճառ եղեր է իր կենացը, և անոր որ խնամեր է իր տղայութիւնը: Վարդէ շղթայով կապուած առիւծ մ'է, և չմտածեր ամենին որ իր անուշ կապանքը կուտէ: Երջանիկ է պատանին երբ հօրը գլխի իրեն քաջասրտութեանը միակ սանձը ըլլայ, երբոր փտանգաւոր կրքերը որ խիստ սաստիկ են այս մուրուքեանց ենթակայ հասակին մէջ չտիրեն հոգւոյն ու խարէութեանց սնտոյ յոյսերու և տանջանաց մէջ չձգեն զինքը. երբոր մանաւանդ ամէն կրքերէ աւելի սարսափելին չտիրէ վրան, որ կը սկըսի զինքը հրապուրել որ և իցէ բանի գեղեցիկ երեսը միայն ցուցնելով և բովանդակ բնութիւնը աւելի սիրուն և գեղեցիկ կ'երևցնէ խաբուած երիտասարդի մը՝ որուն աչքերը գոցուած են. կը քալեցնէ զինքը անանկ մէկ ճամբէ մը որ արտաքուստ ծաղկազարդ կ'երևայ. երևակայական զօրութեամբ այն մահառիթ առարէզին ծայրը կը ցուցընէ երջանկութեան տաճարին դռները իբրեւ համար բացուած. և կը հրաւիրէ զինքը թշուառ կրիցը առարկայ եղողին քով:

Այրական հատակ

Մարդու մարմնից և մտաց ամէն ուժը վայելու ժամանակն է . աղմկայոյզ կրից անընդհատ զինովութիւնը ալ այն չափ ուժով չկրնար տիրել որ միտքն ալ խաւարեցնէ : Շողն ապտուածային լուսալիր կը բորբոքէ զինքը . բանականութիւնը տաքցած ըլլալով խռովայոյզ պատանեկութեան երևակայութեան բոցովը ամէն իրաւունքը կը վայելէ և ամենայն ինչ իր կարողութեանն առջև կը խոնարհեցնէ : Հոգին ան ատեն կենդանացնելով զմարմինը որ կատարեալ փիճակի մէջ է և ամենայն գործարանները հաւասարապէս բացուած են և միանգամայն ուժ և ճկունութիւն ունին և ունեցած այլ և այլ շարժմանցը կ'օգնեն , ամենաբարձր ու խորին խորհրդոյ մէջ կը մտնէ , մեծամեծ ճշմարտութիւններ կ'ըմբռնէ , գծուարին աշխատութեանց ձեռք կը զարնէ ու կը կատարէ կը լմնցնէ : Ան ատեն մարդ վաճառութեան և զօրութեան ճշմարիտ պատկերը՝ ուղղաբերձ և վեհ գլուխը՝ ուժեղ և պնդակազմ մարմնոյն վրայ բռնած՝ կը քալէ , կը խօսի և կը գործէ իբրև տէր բնութեան , և կը հրամայէ և կը ծառայեցնէ զայն իր ազնուական մտածութեանցը :

Պատանեկութեան յիմարական կրքերը իր հոգին չեն կեղեքեր , սակայն ինքն ալ ահեղ կրից ձեռք մատնուած է , որոնք թէպէտ սաստիկ չեն՝ այլ շատ աւելի արմատական են : Փառասիրութիւնը բազմակերպ պսակներ առջև կը շողացնէ , փշոտ ճամբաներու մէջ կը մխէ , առջևը դրած փառաւոր նպատակին հասցնելու համար , խաբէական և ցնորական նպատակ մը՝ որ գրեթէ միշտ կը փախչի իրեն զիմայնելուն առջևէն , և վերջապէս աներևոյթ կ'ըլլայ աչքերնէն երբոր մօտ կ'ըլլան հասնելու : Այս անգով թմբարտաւանութեան և սնուի փառաց ձայնին մոտիկ կ'ընէ . եղեական խորհուրդներ կը մտածէ . շղթաներ կը պատրաստէ իր դրացիներուն

դէմ , որոնց յանցանքը միայն իրեն մօտակայ ըլլալինն է . զէնքի կը վազէ . մահացու երկաթը կը սրէ և բոցը ձեռքը կ'երթայ անիրաւ և բարբարոսական պատերազմաց մէջ կը մտնայ , արեամբ թաթաւեալ դափնիներ ժողվելու համար : Նոր կործանուած քաղքի մը աւերակներուն վրայ նստած դժբաղդաբար մոլեգին կրիցը զոհ եղողներուն մէջ , վայրագ ու անգով շաշունելով հեռուէն դաշտաց ու արտօրէից աւերմունքը կը դիտէ , և ամէն շարժմունքը նշան են մահուան և աւերմունքի : Ան յագ ոսկւոյ և ընդունայն հարստութեան սիրով ինչպիսի վտանգներ կ'արհամարհէ իր անբանական ազահութիւնը գոհ ընելու համար . գազանային կատաղութեամբ նոր աշխարհք մը բոլորովին կ'ուռոգէ խեղճ մտքէ դուրս սոսկալի տանջանքներով , ընդարձակ անապատ մը կը դարձնէ . կը վազէ որ հին աշխարհքին մէկ մեծ մասին մէջ ալ իրեն քստմնելի եղեւոր ցանէ , կ'ընկճէ ընդ լծով խեղճ բնակիչները և շղթայակապ ապականած նոր աշխարհքին մէջ կը բերէ , զայն որ անգգամ վայրագութեամբ արեամբ ողողելով կը կարծէր թէ ոսկի պիտի բուսցնէ :

Բայց նաև փառքը և շատ անգամ առաքինութիւնը նորանոր ճամբաներու մէջ կը հրաւիրեն զինքը որոնք գահավէժներով լի են , բայց անոնց ծայրը չէ թէ խաբէական ցնորք մ'է՝ այլ սրբազան նմանութիւն հասարակաց օգտի : Ան ատեն արդարադատ , բարի և վեհանձն թագաւոր ըլլալով խաղաղութիւն և երջանկութիւն կը պարգևէ աշխարհքի , և օրերը ըրած բարերարութիւններովը կը հաշուէ : Տեղ մը չնորհաց բաշխիլ մխիթարական կրօնից և կամ սրբազան օրինաց սեպհականութեան և հասարակաց ասպնջութեան , և իրմով մխիթարեալ և պաշտպանեալ քաղաքացեաց բարձրաձայն գովասանութիւնքը իր առաքինութեանցը քաղցր հառուցմունքն են : Բերիլ տեղ մը պատճառ կ'ըլլայ երկրագործութեան , փաճառականութեան և օգտակար արուեստ

տից և կը հրամայէ բեղնաւորել և բազմամարդացնել անմչակ երկիր մը . բարեգործութեամբքը , աշխատութեամբն ու ճարտարութեամբը ետ մնացած ազգերը կը միացնէ , խնամքով կը հարբաւորացնէ զանոնք և զինուորական ուժով ու հանճարով և զիւցազնական առաքինութեամբք կը պաշտպանէ . սքանչելի արուեստներ գտնելով հազար ու մէկ տեսակ զուարճութիւն կը պատճառէ նմանեացը խաղաղ բնակութեանը մէջ . կը ժողվէ զիրենք , կ'անուշընէ բնաւորութիւննին , ու խստութիւննին կը մեղմացնէ , սիրուն առաքինութիւններ կը բորբոքէ սրտերնուն մէջ , աշխոյժ ու անմեղ զուարճութիւններով վշտերնին կը հանդարտեցնէ , մոքերնին կը ձգէ իրենց հին զիւցազուկը , հոշակաւոր զօրավարներն և մեծամեծ անձինքը , կը յիշեցնէ իրենց ըրած երևելի գործերը և վեհ խորհուրդնին : վերջապէս խաղաղ առանձնութեան մէջ քաշուած , ինքիւրեն քննելով զբնութիւնը , և գողցես իր մահկանացու մարմինը թողլով , և մտածութեան ու հանճարոյն թևերովը գէպ 'ի վեր թռչելով' կը գտնէ և կը յայտնէ իր նմանեացը գաղտնի և ամենաօգտակար ճշմարտութիւններ :

Երեւոյթիւն

Թէպէտ մարդս կատարեալ հասակին մէջ բոլոր իր էութիւնը կը վայելէ և կարողութիւնքը իրենց վերջի աստիճանն հասած են , բայց մէկէն կը սկսի նուազիլ . օր օրուան վրայ կատարելութիւնները կը տկարանան , մարմնոյն ուժը կը նուազի և կը մոռնէ 'ի ծերութիւն : Այս հասակը արժանի է մեր ամենայն մեծարանայր և թատրերգութեան ամենէն սիրելի ու սրտաշարժ մասն պէտք է որ սեպուի : Պէտք է որ ծեր մը խաղետղին վրայ ելած ժամանակ ըստ ամենայնի խոհական և բուսաւոր փորձ ունենայ , երբեմն նաև դեռ զօրաւոր ըլլայ մարմնով և ճերմակ մաշկերուն տակ վեհափառ ճակատ մը

դուրս ցայտէ . իբրև հինաւուրց կաղնի մը որ դեռ ուժով իր մեծատարած ճիւղերը բռնած է , այնպէս ներկայանայ 'ի տեսարանի . ամենաքաղցր , գլծած ու կարեկից երևայ , քաշած նեղութիւններովը մարդկային տկարութեանց և իր նմանեացը գլուխը գալիք բիւրաւոր վրտանգներու փորձ ըլլալովը արգահատող սիրտ մը ստացած ըլլայ . ցաւի , ու ներէ . միշտ բնութեան ձայնը լսէ :

Ի՞նչ սիրով ու մեծարանօք պէտք է նայիլ այս տկար ու գողտր մանկութեան պատկերին վրայ , յորում ամփոփեալ է նաև այրական հասակին ամենայն վաեմութիւնն ու պայծառութիւնը աւելի քաղցր սրտաշարժ ու սրբազան կերպով մը : Այլորին ամէն ըսածը ինչպէս մըտադրութեան արժանի կ'ըլլայ երբոր միշտ անուշահամ խօսքեր բղխեն շրթունքներէն զորովագութ խանդաղանօք : Իբրև մխիթարիչ Աստուծոյ պէս է ծերը որդւոյր մէջ և կենդանի պատկեր պաշտելոյն Աստուծոյ , օրհնելովն ու խրատներովը օգնելով , և քաջալերութեամբք և եռանդուն կարեկցութեամբք հաստատուն բռնելով զիրենք , մանաւանդ երբոր սիրով և երախտագիտութեամբք իր կարօտութեանը ամենայն մատամբ կ'օգնէ . և կայ սիրտ մը որ կտոր կտոր չըլլայ երբ մեծարելի և վեհափառ ծերունի մը կը ստիպուի նուազեալ գլուխը խոնարհեցնելու ընդ լծով թշուառութեան կամ դժբաղդութեան :

ԼԱՍԷՐԷՏ

Բաճառակոթականն երաժշտութիւն